

ล่องน้ำโขง : มิติทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ*

ฉำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์** : อภิปราย

สุวิทย์ เลหาศิริวงศ์*** : ดำเนินรายการ

ชาญวิทย์ : นมัสการพระคุณเจ้า เรียนท่านอาจารย์เสน่ห์ จามริก และผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกท่าน

รายการของเรานั้น ที่จริงผมกำลังจะเล่าเรื่องบันทึกการเดินทางของผมที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำโขง

โดยที่ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ผมได้มีประสบการณ์เกี่ยวกับแม่น้ำโขงค่อนข้างมาก แล้วก็ได้ไปล่องอย่างจริงจังเมื่อปีที่แล้ว จากญวนนานไล่มาเรื่อยๆ จนกระทั่งไปถึงปากน้ำโขงที่เวียดนามใต้

แล้วก็ด้วยความโชคดี ก็ได้เดินทางในช่วงปีที่แล้วนี้ ย้อนกลับมาจนกระทั่งขึ้นไปถึงทิเบตด้วย ไปกับขบวนรถของโตโยต้า ไปถึงกรุงลาซาด้วย

เพราะฉะนั้น งานนี้ก็คงจะคล้ายๆ เป็นบันทึกการเดินทางของผม แล้วก็เห็นอะไรต่อมิอะไร รวมทั้งทีมงาน

ในช่วงของการเดินทางปีที่แล้ว เนื่องจากเป็นการเดินทางในวิชาว่าด้วยแม่น้ำโขงและวัฒนธรรม ผู้คนของดินแดนแถบนี้ ของมหาวิทยาลัย

*ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

**ผศ. ฉำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์ มหาวิทยาลัยรังสิต

***รศ.ดร. สุวิทย์ เลหาศิริวงศ์ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สาวาย ซึ่งผมเป็นอาจารย์พิเศษให้เขาอยู่

ผมเลยถือโอกาสเอาคนถือกระเป๋าไปด้วย 4 คน คนหนึ่งก็คือ อาจารย์ธำรงค์ศักดิ์ ก็ให้ไปถือกระเป๋าช่วงระหว่างยูนนาน ลงมาจนถึง สามเหลี่ยมทองคำ มาถึงเชียงราย

พอมาถึงเชียงราย เราก็เปลี่ยนให้คนถือกระเป๋าอีกคนหนึ่งชื่อ สิทธา สิทธาเป็นนักศึกษาจบโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของอาจารย์ ดร. ธเนศ อภรณ์สุวรรณ

สิทธาก็จะต้องถือกระเป๋าจากสามเหลี่ยมทองคำไปจนกระทั่งถึง ปากเซ จำปาสัก แล้วเราก็ส่งเข้าช่องเม็กกลับประเทศไทย

ให้หัวหน้ากฤษฎณา มา 5 ต้น ที่เราซื้อมา เขาเพาะ ไม่ได้ขโมยมาจาก ในป่า เขาเพาะ ลาวเขาเพาะชาย เราก็หิ้วมา

เอาไปปลูกไว้ที่สุรินทร์ 5 ต้น รู้สึกว่าเหลือต้นเดียว นอกนั้นตายไปหมดไป

หลังจากนั้นก็มีคนมาพบเรา ไซ้ใหม่ ที่ช่องของแม่น้ำโขงในประเทศ กัมพูชา ก็คือคุณธนาพล ปู ฟ้าเดียวกัน ก็มาในอีกช่วงหนึ่ง และทำที่สุดเลยเมื่อไปถึงเวียตนามก็อาจารย์อัศวพงษ์

เพราะฉะนั้น ความต้องการของเราก็คือ เราจะทำหนังสือเกี่ยวกับ แม่น้ำโขงที่ดีที่สุดในภาษาไทยให้ได้ เพราะฉะนั้น ทุกคนก็ต้องมีหน้าที่ เขียนหนังสือ

ปรากฏว่าในเอกสารที่เราแจกให้ท่านมานั้น คนที่เขียนเสร็จนั้นมี อยู่ 2 คน คืออัศวพงษ์ ก็พิมพ์มาแล้วหนึ่งเล่ม

อีกคนหนึ่งเขียนเสร็จ แต่เรายังไม่พิมพ์ ก็คือ สิทธา วันนี้ สิทธาก็มาได้ วันนี้สอบ อยู่ที่มหาวิทยาลัยกัวลาลัมเปอร์ มาเลเซีย เขาได้ทุนไปเรียนต่อก็เลยมาได้ ผมก็เลยยังไม่พิมพ์

ส่วนอีกสองคนนั้นยังไม่เสร็จ ท่านก็คงพอจะเดาออกว่าเป็นใคร (หัวเราะ) ดูคำก็แล้ว ส่งอีเมลไปต่อก็แล้ว ก็ยังไม่เสร็จ เด็กเกเรก็มีอยู่ อย่างนี้ทั่วไป เพราะฉะนั้นก็เป็นที่น่าสนใจได้ เพราะเราเป็นครูบาอาจารย์

ส่วนตัวผมเองนั้น ก็เขียนไปแล้วหนังสือที่เป็นภาษาไทย ที่เอามา พิมพ์อยู่นี้ ใครที่อ่านภาษาไทยไม่คล่อง ก็อ่านเป็นภาษาอังกฤษก็ได้

เพราะเราได้แปลเป็นภาษาอังกฤษไว้แล้ว ผมกำลังจะแก้ไขงานชิ้นนี้อยู่ เพราะฉะนั้น ในช่วงของการสัมมนา 2 วันนี้ ก็ต้องบอกว่า ดีใจมากๆ แล้วขอบพระคุณมากๆ ขอบพระคุณที่มากันอย่างคับคั่ง

จนกระทั่งหลายท่านคงจะทราบบว่าเราต้องปฏิเสธ ไม่รับลงทะเบียน เพราะว่ามันสั้น ก็ขอบพระคุณมาก

แต่ที่ต้องขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งก็คือบรรดาวิทยากร ซึ่งมากันคับคั่ง และรับรองว่าเราจะนำสิ่งที่ท่านพูดใน 2 วันนี้ไปลงในหนังสือของเรา ก็ขอบคุณจริงๆ

ผมขอเริ่มเลยว่า บันทึกการเดินทางของเราเป็นอะไรบ้าง แล้วก็จะเริ่มต้นกันอย่างไร ผมก็คงขอเกริ่นอย่างนี้ว่า ในฐานะที่เป็นคนกรุงเทพฯ ที่อาจารย์สมฤทธิ์อยากให้เล่นบทเป็นคนใช้

ผมคิดว่า ผมไม่รู้จักและก็ได้สนใจแม่น้ำโขงเท่าไร เพราะว่าในฐานะของคนไทยกระแสหลัก แม่น้ำของพวกเราก็คือแม่น้ำเจ้าพระยากับ ปิง วัง ยม น่าน เป็นสาขา ซึ่งเราถูกสอนให้ท่องจำ

เพราะฉะนั้น แม่น้ำโขงนี้ เอาเข้าจริงแล้ว ห่างไกล ดูเหมือนกับเป็นต่างดาวต่างแดนด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม โดยประสบการณ์ส่วนตัวของผมนั้น ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับแม่น้ำโขง เอาเข้าจริงแล้ว เมื่อตอนกำลังจะจบจากธรรมศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2506 ซึ่งคนในที่นี่จำนวนมากเลยยังเป็นวัยรุ่นอยู่

เราได้ข้ามแม่น้ำโขงไป เนื่องจากมีเพื่อนที่เรารักกันมากๆ เป็นคนลาวที่เวียงจันทน์ คือ ท้าวประเสริฐ บุญญาวงศ์ เราไปกับท้าวประเสริฐ บุญญาวงศ์

ประเสริฐนั่น ชื่อลาวชื่อทองจันทร์ ตอนนี้เป็นใหญ่เป็นโตมาก ภายหลังเป็นเจ้าของแขวงไซยะบุรีหรืออะไรนี่แหละ

เลยถูกจับไปสัมมนาที่เวียงไท่ เมื่อลาวปฏิวัติ ตอนนั้นประเสริฐเลยต้องไปอยู่แคลิฟอร์เนีย ไม่รู้ว่าเกี่ยวข้องกับกรณีเมื่อ 2-3 วันนี้หรือเปล่า (หัวเราะ)

เพราะฉะนั้นผมก็ได้ข้ามแม่น้ำโขงไปครั้งแรกเมื่อตอนที่เรียนหนังสือแล้วเกิดความสนใจอีก ก็ข้ามไปในช่วงปี ค.ศ. 1968 หรือ พ.ศ. 2511 เมื่อ

ในฐานะคนไทยกรุงเทพฯ ข้าพเจ้าไม่คิดว่าตนเองรู้จักหรือสนใจต่อ “แม่น้ำโขง” ลักเท่าไร ในฐานะคนไทยกระแสหลัก แม่น้ำของข้าพเจ้าคือ “เจ้าพระยา” และสาขา ปิง วัง ยม น่าน เราถูกสอนให้ท่องจำมาแต่ยังเด็ก และสำหรับเรา “แม่น้ำโขง” ดูจะห่างไกล และดูจะต่างด้าวต่างแดนด้วยซ้ำไป

มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ร่างกัน 10 ปี

ผมข้ามไปกับคนซึ่ง เอาเข้าจริงแล้ว ในที่นี้หลายคนอาจจะรู้จักคือ คุณอรกิจ ภูริพัฒน์ ลูกสาวของท่านอดีตรัฐมนตรีทองอินทร์ ภูริพัฒน์ จากจังหวัดอุบลราชธานี ใครที่มาจากอุบลราชธานีก็คงทราบดี

เราข้ามกันไป ไปดูด้วยความสนใจ แต่อย่างที่เราทราบกันดีว่า ในช่วงนั้นมันเป็นเรื่องของสงครามอินโดจีน ไซไหม

มันทำให้เราไม่สามารถจะให้ความสนใจอะไรได้อย่างจริงจัง เพียงแต่ได้ยินแว่วๆ เกี่ยวกับเรื่องคณะกรรมการแม่น้ำโขง

เราทราบดีเกี่ยวกับการพยายามศึกษาว่าด้วยเรื่องของการพัฒนา

อย่างที่เรารู้กันเมื่อวานนี้ โดยผ่านหนึ่งเรื่องทองปาน

จนกระทั่งในระยะต่อมาปี พ.ศ. 2530 ผมเองก็โชคดีอย่างมากเลย เมื่อไทยกับลาวอยากจะดีกัน อยากจะคืนดีกัน ในสมัยหลังเหตุการณ์ 3 หมู่บ้าน

เวลาที่เขาอยากจะคืนดีกัน เขาจะใช้พวกเราให้เป็นสะพาน เพราะฉะนั้นผมเลยได้รับการเชิญอย่างเป็นทางการไปเยือนลาวเป็นครั้งแรกอย่างจริงจัง โดยฝ่ายที่ต้อนรับเราคือรองรัฐมนตรีศึกษา ท่านคำผอง

จำได้ว่าข้ามแม่น้ำที่ตรงหนองคาย และยังจำได้ว่าได้ไปนอนค้างที่บ้านคุณพ่อสาย ปิติพัฒน์ คุณพ่อของอาจารย์สุมิตร ปิติพัฒน์ ซึ่งท่านเป็นเจ้าแก้วใหญ่เมืองหนองคาย

เพราะฉะนั้น ในคราวนั้น ผมจึงได้เห็นลาวอย่างมากเลย อย่างไม่เคยคิดเลยว่าจะได้เห็น เพราะได้ใช้เครื่องบินเฮลิคอปเตอร์ของรัฐบาลไปกับประธานแขวงหัวพัน ไซ่ใหม่ ท่านไม่สุข ท่านสิ้นไปแล้ว แต่ท่านเป็นประธานแขวง

เพราะฉะนั้น เราจะได้เห็นอะไรต่อมิอะไรเยอะแยะ รวมทั้งได้เห็นแม่น้ำโขงที่เมืองหลวงพระบาง ซึ่งตอนนั้นยังไม่ได้ถูกประทับตราว่าเป็นมรดกโลก

อีกทีหนึ่ง ด้วยความอยากรู้อยากเห็นว่าแม่น้ำโขงคือสิ่งที่ดีลับแล้ว ก็มีเสน่ห์มากมาย มันทำให้เรายังอยากรู้ๆ

นักแสดงนำ “ทองปาน” ฉากชีวิตของผลพวงการพัฒนาที่ยังถูกลืม แม้โครงการพัฒนาในยุคปัจจุบัน เหตุการณ์เหล่านี้ยังทันสมัยอยู่

Tongpan is a black and white theatrical film. It is based on the real-life experience of a farmer from the poverty stricken Northeast region of Thailand.

Tongpan and his family were forced off their land when a dam built nearby caused their farm to be flooded in the wet season and left it parched in the dry.

Tongpan 2519/1976

เพราะฉะนั้น ในช่วงหนึ่งที่คุณพ่อของคนี่พูดเก่งๆ เมื่อวานนี้ (ส.ว. ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ) เป็นนายกรัฐมนตรี เขากำลังเปิด ทำให้สนามรบ เป็นสนามการค้า

ผมกับเพื่อนอีก 3 คนก็ได้สำรวจชายแดนประเทศไทยรอบ โดยเรา ขับรถคันนี้จากบริเวณอุ้มผาง จังหวัดตาก ไปเรื่อยๆ ขึ้นไปยังแม่ฮ่องสอน เชียงราย ไปสามเหลี่ยมทองคำ วกลงเลาะตามชายแดน ใช้เวลาหนึ่งเดือน

คนที่ยืนท่าหล่อๆ คนนี้ เข้าใจว่าเป็นพระเอกหนังเรื่องทองปาน คนนี้ชื่ออาจารย์ทรงยศ คนนี้ชื่ออาจารย์ธำรงค์ดี

เพราะฉะนั้น ความสนใจเกี่ยวกับแม่น้ำโขงก็มีมากขึ้นๆ ผมรู้สึก ว่าแม่น้ำเจ้าพระยาที่หน้าห้องทำงานที่ทำพระจันทร์มันเล็กกลงๆ แม่น้ำโขง มันใหญ่ขึ้นๆ

เพราะฉะนั้น นี่ก็เป็นที่มาที่ทำให้ผมได้ศึกษา แล้วก็เดินทางไปใน ดินแดนแถบนี้

สมาชิกนักสำรวจ 4 ชีวิต กับรถสำรวจคูซีที่รอบชายแดนประเทศไทย จากบริเวณ อุ้มผาง จังหวัดตาก ไปแม่ฮ่องสอน เชียงราย ไปสามเหลี่ยมทองคำ วกลงเลาะ ตามชายแดน ใช้เวลาหนึ่งเดือน

ข้อมูลใหม่แม่น้ำโขง ระยะทาง 4,909 กิโลเมตร ยาวเป็นอันดับที่ 10 ของโลก ยาวที่สุดในอุษาคเนย์

ตัวเลขที่ทันสมัยที่สุด บางคนตัวเลขไม่ค่อยทันสมัย แม่น้ำโขงนั้นยาว 4,909 กิโลเมตร อันนี้นักวิชาการจีนใช้ remote sensing ศึกษา แล้วเขาก็บอกว่า 4,909 กิโลเมตร ส่วนความยาว 2,198 กิโลเมตร นั้นอยู่ในประเทศจีนอย่างที่เราทราบกัน

เพราะฉะนั้น ก็กลายเป็นแม่น้ำที่ยาวที่สุดเป็นอันดับ 10 นี่คือสิ่งซึ่งเราจะเห็นว่าลุ่มน้ำโขงเป็นอย่างไร

โดยการเลือกคำ ผมจะไม่ใช้คำว่าอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง ผมตั้งใจเลยว่าจะไม่ใช้ เพราะว่ามันเป็นศัพท์ของฝ่ายการพัฒนาระแสหลัก ผมใช้คำว่าลุ่มแม่น้ำเฉยๆ ลุ่มน้ำโขงเฉยๆ

เราจะเห็นว่าบริเวณนี้เป็นอย่างไร บริเวณที่เรียกว่าลุ่มแม่น้ำมีเนื้อที่เท่าไร มีผู้คนเท่าไร ภาพเหล่านี้จะทำให้เราได้เห็นดีมาก

อาจารย์สุมิตรเองได้เอ่ยว่า น้ำโขง น้ำสาละวิน และน้ำแยงซีเกียง ก็มีจุดกำเนิดร่วมกัน

เพียงแต่ว่าแม่น้ำแยงซีนั้นมีจิตใจไม่เป็นสากลเท่าไร คือเลี้ยวไปแล้วไปออกเมืองเซียงไฮ้อยู่ในเมืองจีน

แต่ว่าแม่น้ำโขงกับแม่น้ำสาละวิน มีความเป็นสากลมากๆ เป็นนานาชาติจริงๆ ไหลลงมาแล้วก็มาออกในดินแดนที่เราเห็น

นี่คงจะทำให้เราเห็นภาพได้ชัดที่เดียวว่า 4,909 กิโลเมตรนั้นเป็นอย่างไร

อย่างที่ทุกท่านก็ทราบว่ามีชื่อต่าง ๆ นานา เพราะฉะนั้นประเด็นนี้ก็เป็นประเด็นที่น่าสนใจมากกว่า มีการแบ่งเขตว่าอะไรเป็นอะไรในอดีต

ผมเข้าใจว่า คำว่า แม่น้ำโขง และที่เขียนว่า Mekong คงจะถูกทำให้เป็นชื่อมาตรฐานด้วยพวกฝรั่งเศส

ผมคิดว่า เพราะฉะนั้น ชื่อซึ่งแต่เดิมเมื่ออยู่ในทิเบตก็เรียกว่า ต้าจู อยู่ในญวนนานก็เรียกว่า ลานซ้าง

แล้วก็มาเป็นของ เป็นโขง ในดินแดนของลาว ไทย เป็น ตนเลทม ในเขมร แล้วก็เป็นที่หวล่อง ในเวียดนาม

รูปนี้ผมถ่ายเอง บริเวณแม่น้ำโขงที่ปากแแบง เป็นที่ซึ่งสวยมาก ๆ และก็น้ำเขียวกราก ผมเกือบเสียลูกศิษย์ไปคนหนึ่ง

ลูกศิษย์ฝรั่งอเมริกัน เป็นเด็กผู้หญิง แก้วายน้ำแก่มาก และแกคิดว่า แกจะว่ายได้ แกก็กระโดดลงไปตรงนี้ แล้วถูกน้ำพัดไปเลย เกือบตาย

แม่น้ำโขงที่ปากแแบง สปป.ลาว : นามนั้น สำคัญไฉน? What's in a Name? ต้าจู (น้ำหิน) ลานซ้าง น้ำของ น้ำโขง ตนเลทม กิวหวล่อง

บังเอิญชาวบ้านเอาเรือออกไป ไปขวางไว้ได้ แล้วเอาตัวแกขึ้นมา เขาบอกว่าตรงนี้เป็นที่ที่คนตายกันเยอะมาก ตรงปากแวง น้ำโขงแรงมาก เพราะฉะนั้น ชื่อ อย่างที่เราทราบว่ามีชื่อหลายชื่อมาก

เป็นพวกข้อมูลต่างๆ สำหรับนักศึกษา ในที่นี้เรารู้สึกว่ามีนักศึกษา มาไม่น้อยเลย เป็นข้อมูลที่เรารู้จักจะเอามาให้กันได้

แต่ว่ามันมีประเด็นที่น่าสนใจมาก เรารู้จักว่า แม่น้ำโขงนั้นเริ่มต้นในทิเบต แต่ตอนนี้ถ้าเราไปฟังนักวิชาการจีน เขาก็จะบอกว่า แม่น้ำโขง เริ่มต้นที่มณฑลเสฉวนไห่

อันนี้เป็นการเมืองมากๆ เพราะเมื่อจีนเข้าไปปกครองดินแดนแถบนี้แล้ว จีนก็แบ่งเส้นมณฑลใหม่ด้วยการเชื่อมส่วนหนึ่งของทิเบตไปขึ้นกับเสฉวนไห่ อีกส่วนหนึ่งของทิเบตไปขึ้นกับยูนนาน

ฉะนั้นทิเบตจึงเล็กลง เขาเลยบอกว่าแม่น้ำโขงก็เริ่มที่เสฉวนไห่ไม่ใช่ทิเบต อยู่ในระดับสูงมาก 5,000 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล อันนี้เป็นการแบ่งที่การเมือง การเมือง

แม่น้ำโขงนั้นเริ่มต้นในทิเบต แต่นักวิชาการจีน บอกว่าแม่น้ำโขงเริ่มต้นที่มณฑลเสฉวนไห่ เพราะเมื่อจีนเข้าไปปกครองดินแดนแถบนี้แล้ว จีนก็แบ่งเส้นมณฑลใหม่ด้วยการเชื่อมส่วนหนึ่งของทิเบตไปขึ้นกับเสฉวนไห่ อีกส่วนหนึ่งของทิเบตไปขึ้นกับยูนนาน

ในเรื่องเกี่ยวกับแม่น้ำโขงนั้น ผมอยากจะให้ข้อมูลสักนิดหน่อย เพราะมีคนไปแล้วพอสมควร

แต่ผมอยากจะให้ลำดับว่า เรื่องเกี่ยวกับแม่น้ำโขง ความสนใจที่จะมาทำการพัฒนา อย่างที่เราต้องมาพูดกัน เริ่มตั้งแต่สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อ ECAFE เข้ามาสนับสนุนการพัฒนาในเอเชีย

แล้ว ECAFE (Economic Commission for Asia and the Far East) ก็เลือกเอาแม่น้ำโขงทำการศึกษา ที่จะจัดการกับระบบชลประทาน พลังงานไฟฟ้า การพาณิชย์นาวี

แต่ว่าโครงการนี้ก็หยุดยั้งไปในช่วงของสงครามเย็น แล้วก็มีการตั้ง Mekong Committee ขึ้นมา ร่วมมือระหว่าง 4 ประเทศ คือ ไทย ลาว กัมพูชา แล้วก็เวียดนามใต้

...หนึ่งเรื่องของป่านนั้น แนะนำให้อ่านอย่างยิ่ง เพราะเราจะเห็นว่ามีการโยกย้ายทั้งวิธีคิดและเงินทุนเมกกะโปรเจกต์อะไรทั้งหลายจากสหรัฐอเมริกา

สมัยหนึ่งถ้าใครไปอเมริกาแล้วไม่ถูกพาไปเยือนฮูเวอร์แล้วละก็ แสดงว่าคนนั้นตกเวทีจริงๆ ผมจึงถูกพาไปเพื่อให้ผมได้เห็นเขื่อนฮูเวอร์ให้ได้ ตอนนั้นผมตื่นเต้นมาก

เหมือนอย่างยุคหนึ่ง ซึ่งในที่นี่คงจะจำได้ว่า ถ้าเราไม่ไปเที่ยวเขื่อนภูมิพล เขื่อนยันฮีนี้ละก็ เขี่ย เขย ต้องไปให้จนได้ อะไรทำนองนี้ เดียวนี้ไม่มีใครไปเลย นักศึกษาไปก็ขึ้นไปเชียงใหม่ เชียงราย แต่ไม่ไปที่นั่น

เพราะฉะนั้น Mekong Committee ก็มาในภาพนี้ของสงครามเย็น เมื่อวานนี้ไชยณรงค์เอาหนังสือเล่มนี้มาโชว์ ผมก็บังเอิญมีหนังสือเล่มนี้เก็บเอาไว้ในกรุโดยไม่ได้ตั้งใจ

แต่ว่าท่านจะเห็นว่า หนังสือของ National Geographic เอาเข้าจริง ถ้าหาซื้อไม่ได้ก็ซื้อซีดีเถื่อนก็ได้ National Geographic ครบชุดมันถูก เวลาผมไปเมืองจีน

นี่เป็นชุด 1968 หรือ 2511 น่าสนใจมาก ที่เมื่อวานนี้คุณไชยณรงค์ก็ได้พูดถึง เป็นการมองการพัฒนาแม่น้ำโขงในการพัฒนากระแสหลักของสหรัฐอเมริกา แล้วมันมาปรากฏละเอียดมากใน National Geographic ฉบับนี้

(ซ้าย) National Geographic, December 1968 - The Mekong : River of Terror and Hope และ (ขวา) Far EasternEconomic Review, August 2004 - The Mekong Dammed : A Great River Faces Ruin

แล้วก็มีบทความ แล้วก็มีหน้าปกเป็นชาวเวียดนามกำลังเหมือนกับ ถ้าใช้การวิเคราะห์ของอาจารย์กำจรเมื่อกี้ คือมาเขียนพนมมือให้เห็นความ เห็นใจ ว่านี่เราจะได้อีลอนาคตอันสไตน์เป็น Mekong: The River of Terror and Hope

แต่ว่าพอมานึกอีกรูปหนึ่งเห็นใหม่ ปี 2004 ฉบับเกือบๆ สุดท้ายของ Far Eastern Economic Review ที่คุณไพจงเคยไปเกี่ยวข้องกับเขาด้วย ตอน นี้ยกเลิกกิจการไปแล้ว หนังสือเล่มนี้ ก็เสียดายเหมือนกัน

ฉบับเล่มท้ายๆ เขาบอกว่า Mekong Dammed : A Great River Faces Ruin ภาพนี้เป็นภาพแม่น้ำโขง เห็นใหม่ว่าเป็นภาพแม่น้ำโขงซึ่งมันแห้ง หน้าเมืองเวียงจันทน์

แล้วอยากให้เราซึ่งมาจากจังหวัดเลยและหนองคายเห็นว่า ในแผนเมื่อปี พ.ศ. 2511-2512 เชื่อนผามอง เห็นใหม่ อยู่ตรงนี้ เห็นอ เวียงจันทน์ขึ้นไป เห็นหนองคายขึ้นไป ถ้าสร้างเสร็จ

แล้วถ้าอเมริกันไม่แพ้สงคราม เชื่อนนี้อาจจะสร้างเสร็จ ถึงแม้จะมีหนังเรื่องทองปานก็ตาม เชื่อนนี้อาจจะสร้างเสร็จ

แผนที่แม่น้ำโขงตอนกลางและตอนล่าง บริเวณไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม (ใต้) ซึ่งอยู่ในแผนของสหรัฐอเมริกา ที่จะสร้าง เขื่อนกั้นน้ำตลอดสายตั้งแต่บริเวณสามเหลี่ยมทองคำจนถึงปากแม่น้ำโขง ทั้งนี้เพื่อ “พัฒนาเศรษฐกิจ” ผลิตระแสไฟฟ้า และต่อต้าน “คอมมิวนิสต์” โครงการเหล่านี้ล้มเลิกไปเพราะสหรัฐพ่ายแพ้สงครามในอินโดจีนปี พ.ศ. 2518 แต่โครงการต่างๆ กำลังได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ รวมทั้งเขื่อนผามองที่จังหวัดเลย (จากบทความ Peter T. White, “The Mekong: River of Terror and Hope” *National Geographic*, December 1968)

เพราะฉะนั้น ผมเข้าใจว่าราชภักฎเลยอาจจะไม่มี เพราะถูกน้ำท่วมไปแล้ว (หัวเราะ) หรืออาจจะถูกย้ายไปอยู่ที่อื่น

เพราะฉะนั้นการที่เขากำลังมีแผนที่จะรื้อฟื้นเขื่อนผามองขึ้นมาใหม่ ก็คงต้องเป็นเรื่องของคนเลย คนหนองคาย จะต้องติดตามเป็นพิเศษ เราจะเอาใจช่วยอยู่ที่บ้านสาวใช้กรุงเทพฯ ของเรา ใช้ไหม (หัวเราะ)

รูปนี้ จากคณะกรรมการชุดต่างๆ ที่ตั้งมาหลังสงครามโลก ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะว่าปัญหาของการเมืองในสมัยนั้น

ผมว่าจนกระทั่งในตอนหลัง เราจะเห็นว่ามันมีสิ่งที่เรียกว่า Mekong River Commission นั้น จีนกับพม่าได้รับการเชิญเข้ามาเป็นผู้สังเกตการณ์

แต่ว่า Mekong River Commission ในปัจจุบันอยู่ในเวียงจันทน์ ย้ายจากกรุงเทพฯ ไปพนมเปญ จากพนมเปญไปเวียงจันทน์

แล้วปรากฏว่ามีลักษณะคล้ายๆ กับอาเซียน คือเป็นองค์กรที่ไม่มี

สมรรถภาพ อ่อนแอมากๆ จะเรียกว่าเป็นเสื่อกระดานหรืออะไรก็ได้ เพราะฉะนั้น ปัญหาเรื่องเขื่อน เรื่องต่างๆ ที่เราคุยกัน Mekong River Commission ก็อจบจะไม่มีบทบาท

แผนที่บริเวณที่ได้รับการเสนอไว้ตั้งแต่ปี 2510 ที่จะสร้างเขื่อนกันแม่น้ำโขง บริเวณไชยะบุรีของลาว กับเขื่อนผามองเหนือหนองคาย และเวียงจันทน์ สูงประมาณ 100 เมตร (ตึก 25 ชั้น) โครงการนี้หากสำเร็จก็จะทำให้น้ำท่วมเหนือเขื่อนในบริเวณพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดเลย โครงการนี้ล้มเลิกไปเพราะสหรัฐอเมริกาแพ้สงครามในอินโดจีนปี 2518 แต่กำลังได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ (จากบทความ Peter T. White, "The Mekong: River of Terror and Hope" *National Geographic*, December 1968)

สิ่งที่เราได้ยินกันใน 2 วันนี้ ก็คือเรื่อง GMS ซึ่งเป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ได้รับเงินทุนสนับสนุนจาก ADB อย่างที่เราทราบกันจากการเสนอของอาจารย์ไชยันต์

GMS มีเป้าหมายในการพัฒนาและเชื่อมโยงภูมิภาคในแม่น้ำโขงให้เป็นศูนย์กลางของการลงทุนเรื่องของการไฟฟ้า เรื่องของเขื่อน เรื่องถนน หรือเรื่องทางรถไฟ

คือ เราจะชอบหรือไม่ชอบก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงในกลุ่มน้ำโขงกำลังมีอย่างมหาศาล

ภายในเวลาเร็วๆ นี้ท่านจะสามารถเดินทาง Kunming-Bangkok หรือว่า Bangkok-Kunming ได้อย่างรวดเร็ว ทางเสร็จเกือบหมดแล้ว ยกเว้นบางส่วนในประเทศลาว ซึ่งหลายท่านก็คงทราบแล้ว

อันนี้ก็ก็เป็นเส้นทางที่ผมก็ไป จนกระทั่งเลยไปถึงทิเบต ไปคุนหมิง ไปลี่เจียง ขึ้นไปยังทิเบตทางคุนหมิง-มณฑลทะเล ซึ่งเป็นเส้นทางที่เดินทางยากมาก ๆ เลย

เพราะความเปลี่ยนแปลงโดย GMS ซึ่งได้ทุนของ ADB ก็กำลังเป็นปัญหาใหญ่มาก

ในบันทึกการเดินทางของผม ผมก็คงต้องบอกว่า มันมีหลายที่ เราได้ไปเยี่ยมเยือนแล้วเราก็ประทับใจไปชั่วชีวิตในดินแดนลุ่มแม่น้ำโขง

ภาพนี้เราข้ามตรงจำปาสัก จะเข้าไปวัดภู ที่วัดภู จำปาสักมีปราสาท ซึ่งเข้าใจว่าตอนนี้เป็นมรดกโลกเช่นกัน

วัดภูเป็นแม่ของปราสาทเขาพระวิหาร ปราสาทเขาพระวิหารเป็นแม่ของปราสาทเขาพนมรุ้ง อันนี้เป็นปราสาทขอม-เขมร ซึ่งสร้างบนภูเขาเพื่อบูชาพระศิวะ เพราะฉะนั้นพนมรุ้งเป็นหลานของวัดภูโดยอายุ

แล้วถ้าท่านข้ามตรงนั้น วันไหนถ้าท่านมีบุญท่านก็จะเห็นยอดของศิวลึงค์อยู่ตรงนั้น

ลึงค์บรรพต

แต่คนส่วนใหญ่จะไม่เห็น เพราะจะครีမ် เมฆปกคลุมอยู่ ก็จะไม่ได้เห็น ผมเองก็ไม่ค่อยได้เห็น รูปนี้ธีรภาพ โลหิตกุล ส่งมาให้

(บน) ปี 2544 ข้ามแม่น้ำโขงโดยแพขนานยนต์ จากปากเซไปวัดภูและคอนพะเพ็ง เมื่อถึงตอนนี้ แม่น้ำโขงก็ดูจะใหญ่โตยิ่งขึ้นๆ ทั้งในความเป็นจริงและในจินตนาการของข้าพเจ้า... ในขณะที่แม่น้ำเจ้าพระยา จากหน้าต่างห้องทำงานที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ดูจะเล็กลงๆ ในระยะเวลาในช่วงทศวรรษ 1990s ข้าพเจ้าก็รู้สึกว่าคุณเคยกับมหานครนี้ จากพนมเปญ ลงไปยังบริเวณปากแม่น้ำและเดลต้าในเวียดนาม

(ล่าง) วันไหนถ้าท่านมีบุญท่านก็จะเห็นยอดของคิวลิงค์อยู่ตรงนั้น ลิงคบรรพต (Linga Mountain) คนส่วนใหญ่จะไม่เห็น เพราะจะครีมี มีเมฆปกคลุมอยู่

เลยไปนิดหนึ่งท่านก็จะเห็นน้ำตกที่ใหญ่ที่สุดในเอเชีย ก็คือ คอนพะเพ็ง หลายคนในที่นี้ผมเชื่อว่าอาจจะยังไม่เคยเห็น

(บน) คอนพะเพ็ง (Khon Phapheng Falls) น้ำตกที่ใหญ่ที่สุดในเอเชีย
(ล่าง) น้ำตกคอนพะเพ็ง ที่ซึ่งน้อยคนนักจะรู้จักถึงความยิ่งใหญ่แห่งความหลากหลายทางชีวภาพ

แล้วนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเล็กๆ แถวท่าพระจันทร์ ถ้าเราถามเขาว่า น้ำตกที่ใหญ่ที่สุดในอเมริกาคืออะไร เขาจะรีบแย้งกันยกมือตอบว่า ไนแองการ่าคะอาจารย์

แต่ถ้าถามว่า น้ำตกที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียคืออะไร เขาก็จะมองหน้ากันไปมองหน้ากันมา ความจริงอยู่แค่ออกจากอุบลฯ ไปก็เห็นแล้ว

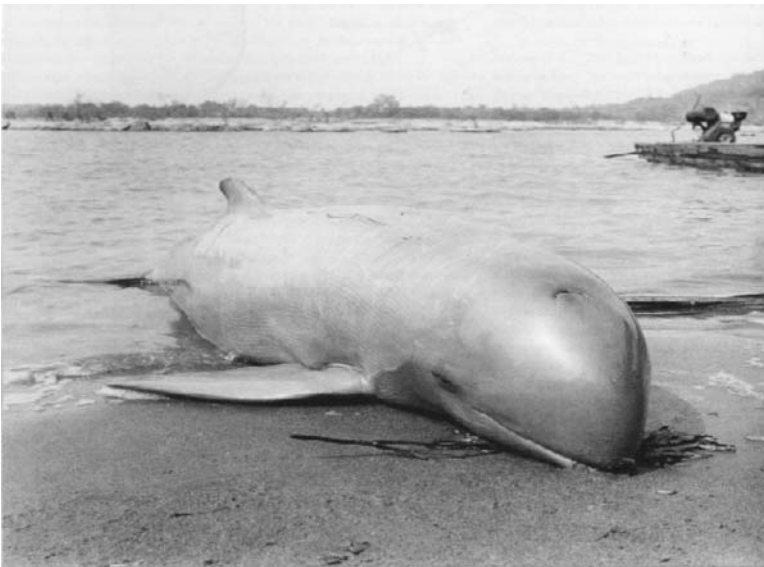
แล้วก็ไนแองการ่า มันยากมากที่จะได้ไปเห็นในชีวิตนี้ มันจะมีคนไทยสักกี่คนที่จะได้ไปเห็น แต่คอนพะเพ็งไปได้

อย่างที่เรารู้ถึงความหลากหลายทางชีวภาพของแม่น้ำโขง ซึ่งมีปลาตั้งก็ร้อยกี่พันชนิดอย่างที่ได้มีการเสนอไป

เพราะฉะนั้น ในช่วงที่ผมเดินทางบ่อยๆ ในปี พ.ศ. 2544 ผมก็ไปยูนนาน ไปเชียงรุ่ง แล้วก็ไปล่องแม่น้ำโขงเป็นครั้งแรกในตอนนั้น ไปทัวร์

แต่เมื่อปีที่แล้วไปแบบพานักศึกษาไปทัศนศึกษา แต่นักศึกษาบอกว่าไปเที่ยวใช้ใหม่ เวลาเราใช้คำดีๆ นักศึกษาเขาไม่เอา

นี่คือแม่น้ำโขง มันกำลังจะตกลงไปยังประเทศกัมพูชา แล้วก็ไหลมาน้ำจืดอยู่ตรงนี้

แม่น้ำโขงแถว “ซีสองบันนา” (Xishuangbanna) คนจีนเขาจะเรียกสิบสองบันนาว่า ซีสองบันนา น้ำเป็นสีโคลน ฝรั่งเศสบอกว่าเป็นสีช็อกโกแลต เห็นแล้วน่ากินจังเลย

ภาพนี้คือแม่น้ำโขงแถวซีสองบันนา คนจีนเขาจะเรียกสิบสองบันนาว่า ซีสองบันนา น้ำเป็นสีโคลน ฝรั่งเศสบอกว่าเป็นสีช็อกโกแลต เห็นแล้วน่ากินจังเลย

ที่เมืองเชียงรุ่ง จีนสร้างท่าเรือขนาดใหญ่ไว้ แต่ส่วนใหญ่จะใช้ไม่ได้ เพราะน้ำไม่พอ ส่วนใหญ่เราจะลงเรือที่เชียงรุ่ง สิบสองบันนาไม่ได้

เราต้องไปลงเรือที่ชายแดนจีน คือที่เมืองก้วนเหล่ย์

เพราะฉะนั้น ที่ตรงนี้เราจะเห็นเรือเหล็กท้องแบนของจีนจำนวนมากเลย ซึ่งบรรทุกได้ประมาณ 100 ตันขึ้นไป ซึ่งประเด็นนี้เป็นประเด็นที่สำคัญมากของการระเบิดเกาะแก่งในแม่น้ำโขง

เราก็ล่องมาอย่างนี้ นี่เมืองก้วนเหล่ย์เมื่อปี ค.ศ. 2001 คือเมื่อ 4 ปีที่แล้ว ตอนนั้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว น่ากลัวมาก เป็นท่าเรือที่มหึมา

(บน) ภาพนี้คือเซียงรุ่ง (Jinghong, Yunnan) สิบสองปันนา มีสะพานข้ามแม่น้ำโขงตรงนั้น เหมือนสะพานพระราม 8

(ล่าง) เรือเหล็กท้องแบนของจีน เรือขนาด 100 ตัน ใช้ล่องลงมาสามเหลี่ยมทองคำ และเรือขนาด 60 ตัน ใช้ล่องไปหลวงพระบาง

(บน, ล่าง) น้ำน้อย ต้องลงไป
ล่องเรือจากก๊วนเหล่ย์ (Guanlei)
ชายแดนแถบใต้เมืองซือเหมา
ชายแดนจีน 2001

ฝั่งตรงข้ามก็เป็นพม่า เพราะฉะนั้นอยู่ใกล้มาก แม่น้ำโขงไหลลงมา
ผมก็ได้เขียนบทความ อย่างที่ได้พิมพ์ให้ท่านทั้งภาษาไทยและ
ภาษาอังกฤษ แล้วได้ตั้งคำถามว่า เมื่อได้มีการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ขนาด
นี้ในจีน รวมทั้งเขื่อนในแม่น้ำสาขาในไทย ในลาว ในเวียดนามนั้น มีการ
ระเบิดเกาะแก่ง เพื่อเปิดการพาณิชย์นาวี จะลงมาถึงหลวงพระบางนั้น
แม่น้ำโขงจะรอดหรือในยุคโลกาภิวัตน์

ผมคิดว่า ตอนนี้นั้นเป็นปัญหาเรื่องของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
อย่างเข้มข้น อย่างไม่เคยเป็นมาก่อน